

УДК 355.426.4:351.742

О. Л. Назаренко

Г. А. Дробаха

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ЗАДАЧІ ВИБОРУ РАЦІОНАЛЬНИХ СПОСОБІВ ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Розглянуто можливі способи застосування формувань НГУ, тактичні прийоми дій, які проводяться під час виконання службово-бойових завдань. Запропоновано підходи до формалізації задачі вибору раціональних способів застосування формувань гвардії для припинення масових заворушень.

Ключові слова: масові заворушення, тактичні прийоми, спосіб застосування формування гвардії, Національна гвардія України.

Постановка проблеми. Останнім часом суспільно-політична обстановка у державі погіршилася. У деяких регіонах збільшилася кількість проведення мітингів, демонстрацій, пікетувань, які або мають явно деструктивний характер, або ґрунтуються на активному вираженні протиріч, що накопичуються у суспільстві. Наслідки від таких дій уже призвели і ще можуть призвести до масових заворушень та значних матеріальних втрат. У ситуації, коли масові заворушення супроводжуються суттєвими порушеннями закону та правопорядку, для їх припинення залучають сили і засоби Національної гвардії України (НГУ). Практика минулого і сучасності показує, що саме на гвардію покладається виконання основного комплексу дій щодо здійснення режимних і силових заходів, спрямованих на локалізацію району масових заворушень та нормалізацію обстановки.

У зв'язку з цим важливим стає розв'язання задачі вибору таких раціональних способів застосування формувань НГУ, які з меншими втратами та у стислий строк дозволяють припинити негативний розвиток подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях [1–5] авторами певну увагу приділено правовим питанням забезпечення функціонування НГУ МВС у надзвичайних ситуаціях, проблемам застосування особливих правових режимів та підходам до врегулювання внутрішніх конфліктів. Але у згаданих вище працях автори не завжди приділяють належну увагу типізації способів

застосування підрозділів внутрішніх військ або Національної гвардії України під час масових заворушень, які виникали на територіях країн Європи, СНД тощо. Стосовно подій на території України не проведено чіткої деталізації цих способів до тактичних прийомів та не визначено серед них раціональні за умов обстановки, що складається. У свою чергу, сили охорони правопорядку та їх можливості нейтралізації негативного розвитку подій під час масових заворушень, що супроводжуються явищами деструктивного характеру, зазвичай обмежені. Це потребує коректного вибору раціональних способів застосування формування НГУ з урахуванням особливостей та умов виникнення і розвитку масових заворушень (характеристика місцевості, навченість та наявність зброї у осіб, що вчиняють масові заворушення, тактика дій, яку вони застосовують, погодні умови, час доби тощо).

Мета статті – визначити можливі способи застосування формувань НГУ, тактичні прийоми дій, які проводяться під час виконання службово-бойових завдань, та підходи до формалізації задачі вибору раціональних способів застосування формувань гвардії для припинення масових заворушень при відомих значеннях показників дій натовпу, можливостей формування гвардії та умов обстановки, що складається.

Виклад основного матеріалу. На цей час у світі виникає велика кількість масових заворушень на тлі різних соціальних конфліктних питань. Усі країни у певний час переживають незадоволення населення владою або умовами

життя у зв'язку з різноманітними політичними, економічними, поліетнічними та іншими причинами. Про це свідчать події останнього часу у США, Німеччині, Польщі, Греції, Туреччині, у деяких інших країнах, включаючи й нашу. Чимало негативних прикладів можна знайти у минулому колишнього Радянського Союзу (Фергана, Карабах, Абхазія, республіки Прибалтики та Придністров'я тощо). Головне у цих подіях – те, що зазвичай вони супроводжуються масовими заворушеннями деструктивного характеру, які виникають раптово й не завжди стихійно і потребують залучення значних сил охорони правопорядку до нормалізації обстановки. При цьому повноваження сил охорони правопорядку мають відомі обмеження, а їх склад та можливості майже без обмежень.

У разі виникнення масових заворушень в окремих регіонах України Національна гвардія відіграє роль стримуючої сили під час проведення попереджувальних заходів і виступає як основна складова зведеного загону Управління МВС, що створюється для проведення спеціальної операції з їх припинення. Визначальним щодо ролі та місця формувань гвардії під час виконання завдання з припинення масових заворушень є їх здатність до своєчасного приведення у готовність і прибуття в район виконання завдання, проведення локалізації району та виконання всього переліку завдань, пов'язаних із силовими діями. Це потребує ретельного аналізу і визначення раціональних способів застосування формувань гвардії для припинення масових заворушень з урахуванням особливостей складних умов обстановки та обмеженості часу.

Під поняттям “спосіб застосування формування гвардії для припинення масових заворушень” розуміється порядок і прийоми застосування сил і засобів, що є у розпорядженні командира (начальника) для реалізації поставленого службово-бойового завдання. Кожен спосіб передбачає: послідовність виконання заходів; напрямки впровадження головних та інших заходів; райони (рубежі), на утриманні яких зосереджуються основні зусилля; бойові порядки; характер заходів, що застосовуються підрозділами (групами бойового порядку). Раціональний спосіб – це такий, що дає очікуваний результат, не гірший за потрібний. Складовими способу є тактичні прийоми дій, що застосовуються у певній послідовності у відповідь на дії учасників масових заворушень.

Під тактичним прийомом розуміється окрема дія, рух підрозділу (частини, з'єднання) гвардії під час застосування або сил, які спеціально виділені, або її резерву у заплановані моменти часу для виконання певного службово-бойового завдання. Тактичні прийоми можуть застосовуватись як на окремих проміжках часу у міру розвитку обстановки у районі подій, так і протягом проведення спеціальної операції.

Із цих міркувань необхідно зазначити, що кількість способів застосування формування гвардії для припинення масових заворушень може бути досить великою, тому що для різного типу та складу учасників масових заворушень (як і для різних видів натовпу) у складі кожного способу застосовуються відповідні їх діям тактичні прийоми за різних ситуацій, що склалися. Унаслідок цього виникає потреба у розв'язанні задачі вибору раціональних способів застосування формування Національної гвардії для припинення масових заворушень при діях у складі сил охорони правопорядку. Формалізація цієї задачі зводиться до такого.

Як учасники масових заворушень розглядаються різні типи натовпу, при цьому враховано, що саме це організоване або неорганізоване утворення становить більшу небезпеку і потребує більших зусиль для його локалізації та знешкодження (нейтралізації). Слід розуміти, що залежно від його дій можливо застосовувати різні тактичні прийоми, що й будуть складовими способу застосування формувань гвардії. Задача полягає у знаходженні раціонального способу застосування гвардії як сукупності таких тактичних прийомів дій підрозділів (нарядів, груп бойового порядку тощо), що застосовуються у певній послідовності у відповідь на дії учасників масових заворушень і дають очікуваний результат (припинення заворушень), не гірший, ніж потрібний за мінімумом часу та втрат сторін при відомих обмеженнях на зміст дій сил охорони правопорядку.

Основними даними для оцінювання натовпу є: кількість людей у натовпі; наявність у натовпі озброєння (вогнепальної, холодної зброї); наявність лідерів у натовпі; ознаки дій натовпу (агресивна поведінка, образливі вислови тощо); очікуваний тип натовпу.

Дані щодо можливої типізації натовпу (за А. П. Назаретяном [6]), який може виникати під час масових заворушень, наведені у табл. 1. Слід відмітити, що ця класифікація досить умовна і за певних умов будь-який вид (підвид) натовпу може перетворюватися в інший.

Типізація натовпу (за А. П. Назаретяном)

Код	Вид (підвид) натовпу	Визначення
Види натовпу		
V1	Оказіональний (від англ. <i>occasion</i> – випадковість)	Скупчення людей, які зібралися подивитися на несподівану (випадкову) подію. Звичайна ситуація стихійної масової поведінки
V2	Конвенціональний (від англ. <i>convention</i> – умовність)	Натовп, який збирається з приводу завчасно оголошеної події: футбольний матч, мітинг, концерт тощо. Має спрямовані інтереси, і люди (поки натовп зберігає якість конвенціональності) додержуються певних умовностей (конвенцій)
V3	Експресивний (від англ. <i>expression</i> – вираження)	Той, хто ритмічно виражає ту або іншу емоцію: радість, ентузіазм, обурення тощо. Спектр емоціональних домінант досить широкий, а головна відмінність – ритмічність вираження
V4	Екстатичний (від англ. <i>ecstasy</i> – екстаз)	Екстремальна форма експресивного натовпу. В екстазі люди доводять себе до неосудності під наростаючий ритм моління в секті або в танці на карнавалі
V5	Діючий (від англ. <i>activ</i> – дія)	Політично найбільш значущий та небезпечний вид колективної поведінки. В її рамках, у свою чергу, слід виділити кілька підвидів
Підвиди діючого натовпу		
V6	Агресивний (від англ. <i>aggressive</i> – агресивний)	Емоціональна домінанта натовпу (лютість, злоба), як і спрямованість дій пов'язані з агресією (що може бути керованою)
V7	Панічний (від англ. <i>panic</i> – паніка)	Натовп, який обурений жахом, прагненням кожного уникнути реальної або уявної небезпеки. Така поведінка частіше буває більш небезпечним фактором, ніж те, що її спровокувало
V8	Користолюбний (від англ. <i>greedy</i> – жадібний)	Люди, що вступили у певний конфлікт за оволодіння деякою цінністю
V9	Повстанський (від англ. <i>rebellious</i> – повсталий)	За низкою ознак цей натовп подібний до агресивного (переважає відчуття злості), але відрізняється соціально справедливим характером обурення

Як показники можливостей натовпу слід використовувати такі [7]: площа (район) збору натовпу; кількість людей на площі (у районі); щільність натовпу, що знаходиться на майдані; динаміка ущільнення; час збору натовпу; силовий тиск; довжина фронту зіткнення військовослужбовців із натовпом; напрямки переміщення груп натовпу; чисельність поранень та ушкоджень серед натовпу на певному кроці у результаті дій груп бойового порядку; відсоток активної та пасивної частини натовпу.

Основними даними для оцінювання підрозділів (груп бойового порядку) є: кількість військовослужбовців НГУ; наявність всебічного забезпечення (наявність інженерних загороджень тощо); підготовка, кількість військовослужбовців, що спроможна блокувати об'єкти охорони; можливі тактичні прийоми дій (табл. 2).

Як показники можливостей підрозділів НГУ (груп бойового порядку) слід вибрати такі [8]: розміри секторів (району за периметром) дій груп бойового порядку та ведення вогню групами снайперів; щільність груп бойового порядку; довжина шеренг, які спроможні створити групи бойового порядку, та глибина

просування при розсіченні учасників натовпу; чисельність поранень та ушкоджень серед військовослужбовців груп бойового порядку у результаті дій активного натовпу; час, що потрібний на виконання поставленого завдання кожною групою бойового порядку; напрямки переміщення груп бойового порядку; імовірність виконання завдання групами бойового порядку за встановлений час.

Далі наведемо приклади способів застосування формування гвардії як сукупності певних тактичних прийомів (рис. 1, 2, 3 і табл. 3).

Контроль в'їзду у місто (рис. 1). Завдання виконується шляхом виставлення на визначених в'їздах у місто блокпостів з резервами (до 30–50 чол.), які повинні бути здатними зупинити досить велику кількість людей і техніки.

2. Блокування вокзалів (рис. 2). Здійснюється шляхом виставлення фільтраційних пунктів з метою блокування на залізничному вокзалі колій, а на автовокзалі – шляхів під'їзду до нього.

3. Витіснення натовпу групами бойового порядку у безпечному напрямку, де відсутні важливі державні об'єкти, для недопущення можливого їх захоплення (рис. 3).

Таблиця 2

Тактичні прийоми дій підрозділів гвардії (груп бойового порядку)

Код	Зміст тактичного прийому
P1	Блокування учасників масових заворушень
P2	Застосування спецзасобів
P3	Виставлення патрулів
P4	Розосередження натовпу, його оточення та витіснення
P5	Затримання (вилучення) організаторів та активних учасників заворушень
P6	Прикриття та допомога у затриманні порушників (група прикриття)
P7	Конвоювання (супроводження) затриманих
P8	Спостереження за розвитком обстановки та ураження озброєних злочинців у натовпі (група снайперів)
P9	Виставлення на в'їздах у місто блокпостів з великими резервами
P10	Виставлення фільтраційних пунктів
P11	Блокування на залізничному вокзалі колій; на автовокзалі – шляхів під'їзду до нього
P12	Проведення післяопераційних дій
P13	Витіснення натовпу в безпечному напрямку (наприклад, щоб не дати можливості захоплення ними важливих об'єктів)
P14	Пророблення проходів у завалах й інших загородженнях
P15	Встановлення інженерних загороджень
P16	Вилучення зброї

Таблиця 3

Способи застосування формування гвардії

Код	Зміст способу застосування формування гвардії
S1	Блокування натовпу
S2	Блокування в'їзду до міста
S3	Блокування вокзалів
S4	Витіснення учасників заворушень без проведення післяопераційних дій
S5	Витіснення учасників заворушень з проведенням післяопераційних дій
S6	Обеззброєння учасників заворушень
S7	Безконтактний спосіб припинення заворушень

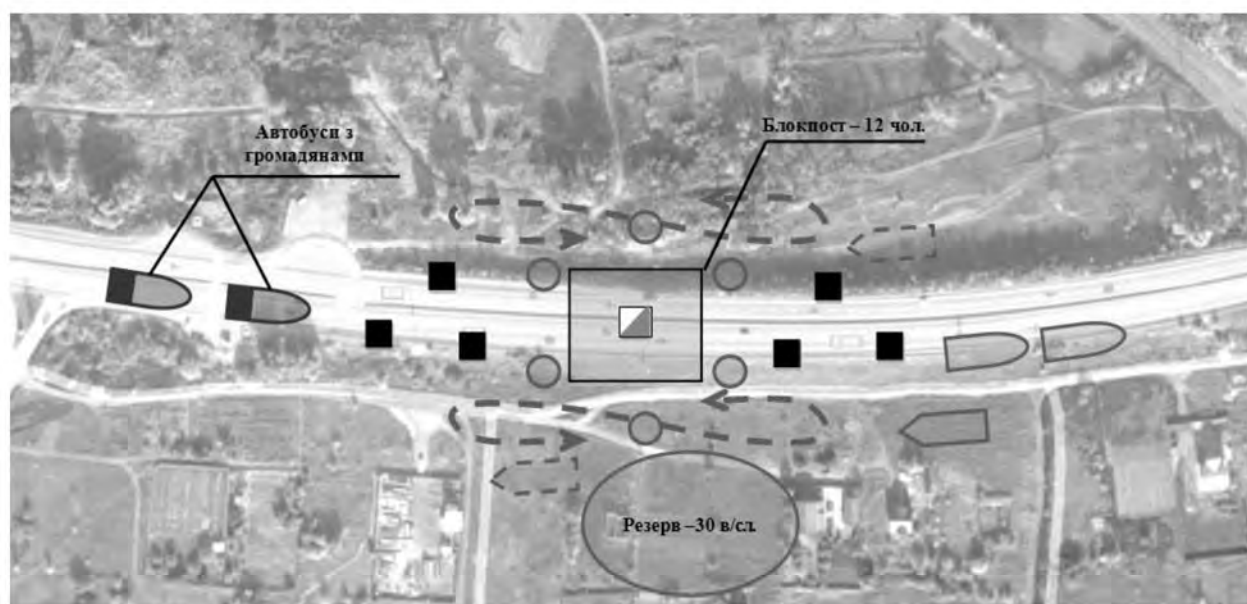

Рис. 1. Спосіб дій військової частини Національної гвардії України щодо контролю в'їзду у місто

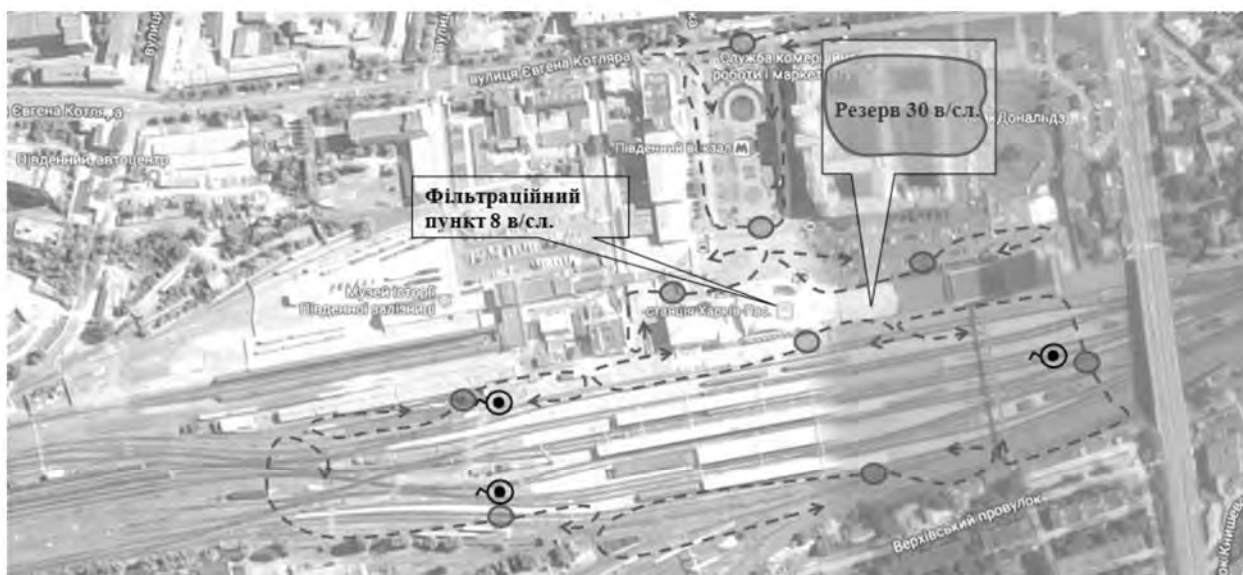

Рис. 2. Спосіб дій військової частини Національної гвардії України щодо блокування вокзалів

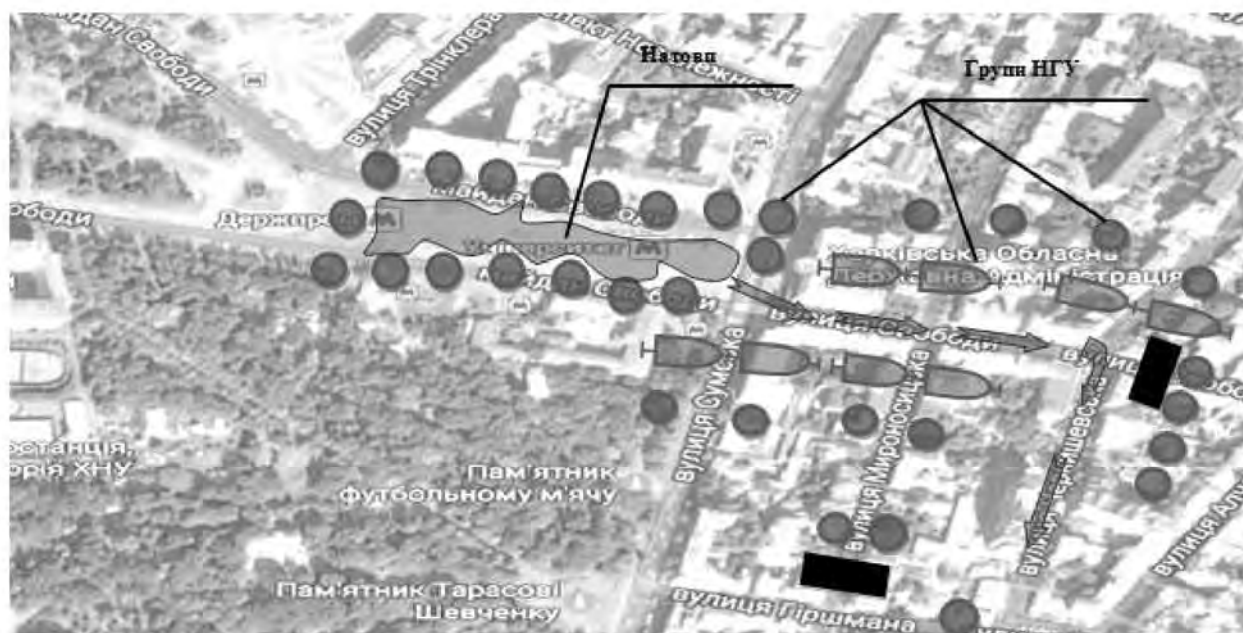

Рис. 3. Спосіб дій військової частини Національної гвардії України щодо витіснення натовпу з майдану

Ефективність способу застосування формування гвардії для припинення заворушень визначається ступенем досягнення поставленої мети дій і затратами сил, засобів та часу.

Загальна схема розв'язування задачі вибору раціональних способів застосування формування Національної гвардії України для припинення масових заворушень наведена на рис. 4.

Відповідно до наведеної схеми розв'язування задачі починається з оцінювання за відомими вхідними даними можливостей натовпу щодо протиправних дій та формування гвардії – щодо їх припинення. На цій основі визначаються очікуваний вид натовпу, який

буде протистояти правоохоронцям, та сукупність тактичних прийомів, що може застосовуватися формуванням гвардії.

Формальний зв'язок між видами натовпу, тактичними прийомами дій та способами застосування формування гвардії задається за допомогою матриць інцидентності, варіанти яких наведені у табл. 4 та 5. У таблиці 4 на перетині i -х рядків та j -х стовпців матриці А ставляться одиниці, якщо для відповідного виду натовпу (V_i) дозволено застосовувати тактичний прийом (P_j), та нуль у протилежному випадку. У таблиці 5 на перетині i -х рядків та j -х стовпців матриці В

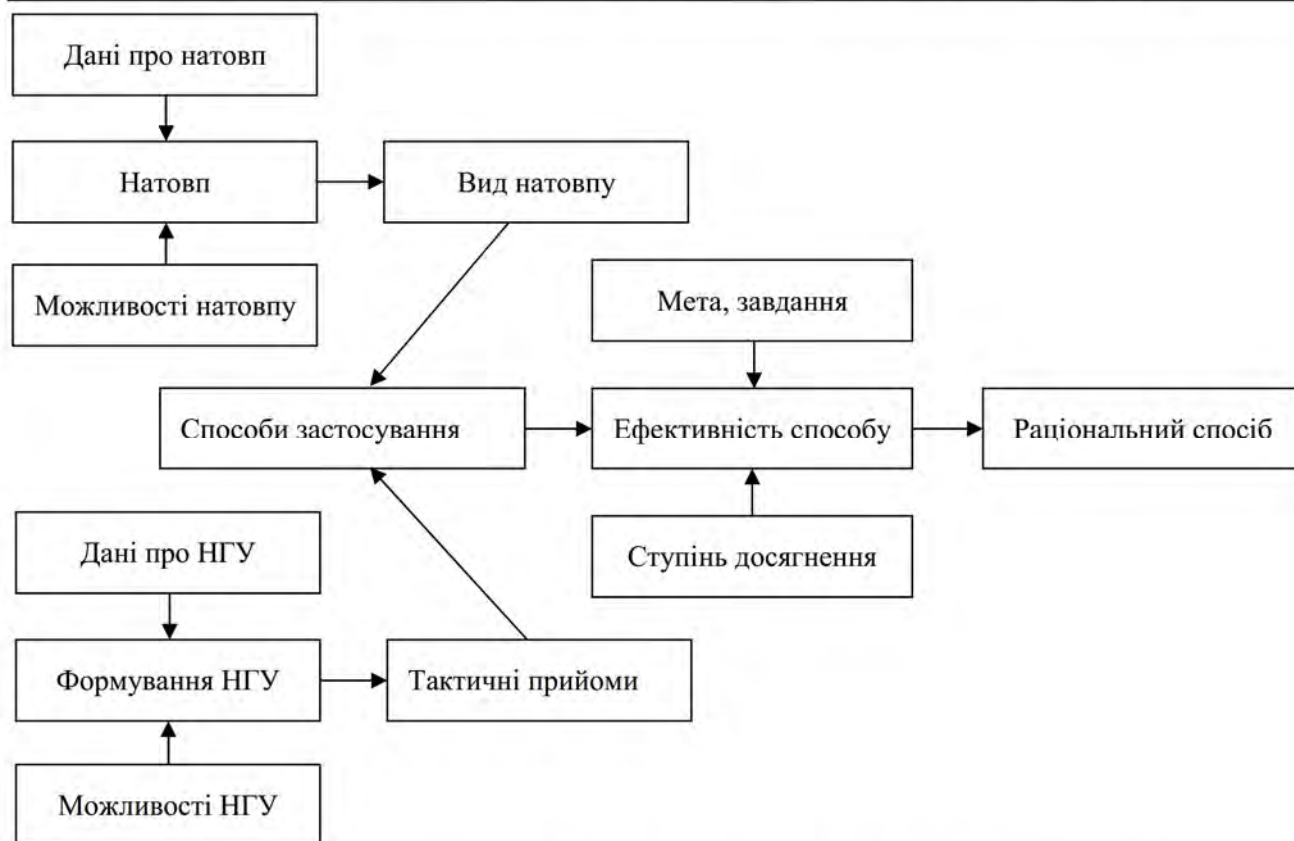

Рис. 4. Загальна схема розв'язання задачі вибору раціональних способів застосування формування Національної гвардії України для припинення масових заворушень

Таблиця 4

Матриця інцидентності (А) видів натовпу та дозволених тактичних прийомів дій підрозділів (груп бойового порядку) гвардії (варіант)

Код	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P14	P15	P16
V1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
V2	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
V3	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
V4	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
V5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
V6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
V7	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1
V8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
V9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Таблиця 5

Матриця інцидентності (В) способів застосування формувань гвардії та тактичних прийомів дій підрозділів (груп бойового порядку) гвардії, що передбачаються у їх складі (варіант)

Код	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P14	P15	P16
S1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0
S2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	1	1
S3	1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1
S4	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
S5	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1
S6	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	0	1	1
S7	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1

ставляться одиниці, якщо відповідний спосіб застосування формування гвардії (S_i) передбачає здійснення тактичного прийому (P_j), та нуль у протилежному випадку.

Для експрес-оцінки кінцевого результату (визначення можливих способів застосування формувань гвардії) при певних припущеннях є сенс використовувати матричне множення вигляду

$$C = A \cdot B^T,$$

що дає можливість одержати матрицю C , у якій на перетині i -х рядків та j -х стовпців буде величина, що не дорівнює нулю, якщо для відповідного виду натовпу (V_i) відповідний спосіб застосування формування гвардії (S_i) є доцільним, та нулю у протилежному випадку.

Останнім кроком розв'язування задачі (див. рис. 1) є визначення з одержаної сукупності способів раціонального способу на підставі оцінювання ступеня досягнення мети застосування формувань гвардії та повноти виконання поставлених завдань [9], що в рамках цієї статті розглядається як тема окремого дослідження.

Висновки

Таким чином, у статті подано елементи, які необхідні для розв'язання задачі визначення та вибору раціонального способу застосування формувань Національної гвардії України. Розглянутий підхід до формалізації цієї задачі спрямований на уникнення суб'єктивних помилок при її розв'язуванні та врахуванні суттєвих факторів, що характеризують умови дій під час припинення заворушень, що в кінцевому результаті дає можливість особі, яка приймає рішення, визначати раціональні способи застосування формувань Національної гвардії України для припинення масових заворушень.

Напрямок подальшого дослідження є визначення основних показників службово-бойових можливостей та ефективності виконання завдань формуванням Національної гвардії України під час протистояння з натовпом, який вчиняє масові заворушення.

Список використаних джерел

1. Бандурка, О. М. Управління в органах внутрішніх справ України [Текст] : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1998. – 473 с.
2. Кузніченко, С. О. Історико-теоретичні засади формування інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів в Україні [Текст] : монографія / С. О. Кузніченко. – К. : Прецедент, 2009. – 263 с.
3. Корнієнко, М. В. Роль органів внутрішніх справ України в охороні громадського порядку при ускладненні оперативної обстановки [Текст] : монографія / М. В. Корнієнко. – Дніпропетровськ : [б. в.], 2001. – 430 с.
4. Копан, О. В. Забезпечення внутрішньої безпеки України [Текст] / О. В. Копан // Введення в поліцейську стратегію. – К. : Національна акад. внутрішніх справ України, 2001. – 424 с.
5. Старостин, С. А. Управление органами внутренних дел при чрезвычайных ситуациях (правовые и организационные аспекты) [Текст] / С. А. Старостин. – М. : БЕК, 1994. – 268 с.
6. Назаретян, А. П. Психология стихийного массового поведения [Текст] : лекции / А. П. Назаретян. – М. : ПЕРСЭ, 2001. – 57 с. – С. 10.
7. Дробаха, Г. А. Імітаційне моделювання дій натовпу у задачах дослідження його поведінки під час проведення масових заходів [Текст] / Л. В. Розанова, Г. А. Дробаха, В. Е. Лісіцин // Збірник наукових праць Академії внутрішніх військ МВС України. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2013. – Вип. 2. – С. 31–40.
8. Розанова, Л. В. Моделі дій груп бойового порядку внутрішніх військ у спеціальній операції з припинення масових заворушень [Текст] / Л. В. Розанова // Честь і закон. – 2013. – № 3. – С. 58–68.
9. Теорія підготовки й прийняття рішень органами військового управління [Текст] : монографія / Г. А. Дробаха, В. І. Ткаченко, Є. Б. Смірнов та ін. – Х. : ХУ ПС, 2008. – 545 с.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2017 р.

УДК 355.426.4:351.742

О. Л. Назаренко, Г. А. Дробаха

**ФОРМАЛИЗАЦИЯ ЗАДАЧИ ВЫБОРА РАЦИОНАЛЬНЫХ СПОСОБОВ ПРИМЕНЕНИЯ
ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ
ДЛЯ ПРЕСЕЧЕНИЯ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ**

Рассмотрены возможные способы применения формирований НГУ, тактические приемы действий, которые проводятся во время выполнения служебно-боевых задач. Предложены подходы к формализации задачи выбора рациональных способов применения формирований гвардии для прекращения массовых беспорядков.

***Ключевые слова:** массовые беспорядки, тактические приемы, способ применения формирования гвардии, Национальная гвардия Украины.*

UDC 355.426.4:351.742

O. L. Nazarenko, G. A. Drobakha

**FORMALIZATION OF THE PROBLEM OF CHOSING RATIONAL MODES
OF ACTION TO STOP RIOTS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE FORMATIONS**

In the research are considered the possible modes of deployment of NGU formations (tactical groups), of the tactical actions carried out during the execution of service and combat tasks. Also the approaches are proposed regarding the formalization of the problem of making choice of rational modes of use of the National Guard forces to stop riots

***Keywords:** riots, mode of action, tactical methods of deployment of the National Guard of Ukraine.*

Назаренко Олег Леонідович – ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України

Дробаха Григорій Андрійович – доктор військових наук, професор, головний науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України